

Світлана МОЛОЧКО,

*завідувач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання,
методист відділу суспільно-філологічних дисциплін
Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
імені К.Д. Ушинського, регіональний координатор
мовно-літературної освітньої галузі*

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ, ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ВІДПОВІДНО ДО ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасні тенденції розвитку українського суспільства активно впливають на освітню сферу, адже вимагають формування конкурентоспроможної, компетентної особистості XXI століття, яка всебічно розвинена, здатна критично мислити, приймати відповідальні рішення, має активну патріотичну позицію й діє згідно з морально-етичними принципами. Тому прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» [5] зумовило оновлення підходів до організації освітнього процесу, зокрема – до оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, що дає змогу визначити в них рівень сформованості компетентностей і розглядається як інструмент і показник розвитку кожного учня / учениці, як мотиваційний чинник і механізм спостереження за навчальним поступом. Зазначимо, що оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в Новій українській школі здійснюється з метою створення сприятливих умов для розвитку їх здібностей і потреб, забезпечення просування індивідуальними освітніми траєкторіями, а також визначення ступеня якості освітнього процесу та підвищення його ефективності.

У Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.) (п. 27) зазначено: «У базовій загальній середній освіті передбачено такі види оцінювання: *поточне* та *формувальне* оцінювання з метою відстеження особистісного розвитку учнів, їхнього навчального поступу, процесу здобуття навчального досвіду як основи компетентності для розроблення індивідуальної освітньої траєкторії учнів; *підсумкове* оцінювання, під час якого результати навчання здобувачів освіти співвідносяться з обов'язковими результатами, визначеними цим Державним стандартом» [1]. Проте, на думку Ірини Старагіної, експертки курсу «НУШ: Базова середня освіта», авторки модельної програми в мовно-літературній освітній галузі, використання двох термінів «поточне» і «формувальне» з визначеною тією самою метою для них робить таку подвійну термінологію надлишковою. Якщо говорити

про види оцінювання в НУШ, достатньо використовувати лише терміни формувальне та підсумкове оцінювання.

Визначаючи різницю між формувальним та підсумковим оцінюванням, звертаємо увагу на рівень «монополії» вчителя української мови і літератури, зарубіжної літератури, а саме:

✓ у підсумковому – суб'єктом оцінювання виступає вчитель, самостійно розробляючи або використовуючи навчально-методичні матеріали, які пропонують автори модельних навчальних програм, підручників та ін.; використовує інструменти оцінювання (види робіт, критерії, шкали) для встановлення якості результатів навчання;

✓ у формуальному – учитель, хоч і здійснює оцінювання, проте інструменти оцінювання мають розроблятися учнями у співпраці з педагогом й застосуватися щодо робіт одне одного (або власної роботи); тому завдяки самооцінюванню та взаємооцінюванню учні стають суб'єктами оцінювання. У першу чергу це стосується критеріїв оцінювання, за якими учні перевіряють усні або письмові роботи. Але можуть бути й такі навчальні ситуації, коли здобувачі освіти в співпраці з педагогом добирають завдання одне для одного з певного виду роботи, які потім підлягають оцінюванню самими ж дітьми за певними критеріями.

Згідно із новими підходами до оцінювання з української мови і літератури, зарубіжної літератури в Новій українській школі, об'єктом формувального оцінювання є особистісний розвиток учнів, їхній навчальний поступ, процес здобуття навчального досвіду як основи компетентності, зокрема – опанування наскрізних умінь, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти.

Орієнтиром для вчителя є наказ Міністерства освіти і науки України від 01 квітня 2022 р. № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти», у якому зазначено, що основними видами оцінювання результатів навчання учнів є *формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання*. Детальне роз'яснення для вчителя української мови і літератури, зарубіжної літератури, інтегрованого курсу подано в «Дорожній карті вчителя мовно-літературної галузі: інструментарій оцінювання (для 5 та 6–11 класів закладів загальної середньої освіти) [2].

Так, *тематичне оцінювання* здійснюється на основі поточного оцінювання з урахуванням проведених діагностичних (контрольних) робіт. Під час виставлення тематичного бала з української мови, української літератури, зарубіжної літератури, інтегрованого курсу результати перевірки робочих зошитів, як правило, не враховуються [7].

Семестрова оцінка ставиться за результатами тематичного оцінювання та контролю груп загальних результатів, які визначені в Державному стандарті базової середньої освіти (Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 р.), у Свідоцтві досягнень учня/учениці (Наказ МОН № 289 від 01 квітня 2022 р., додаток 1), а саме:

1. Сприймає усну інформацію на слух / *Аудіювання*.
2. Усно взаємодіє та висловлюється / *Говоріння*.
3. Сприймає письмові тексти / *Читання*.
4. Письмово взаємодіє та висловлюється / *Письмо*.

Наводимо приклад Свідоцтва досягнень для учнів 5 класу.

Характеристика результатів навчальної діяльності

Навчальний предмет / інтегрований курс	Результати навчання	Рівень досягнення результатів навчання		
		I семестр	II семестр	Рік
Українська мова	Сприймає усну інформацію на слух / Аудіювання			
	Усно взаємодіє та висловлюється / Говоріння			
	Сприймає письмові тексти / Читання			
	Письмово взаємодіє та висловлюється / Письмо			
	Загальна оцінка результатів навчання**			
Українська література	Сприймає усну інформацію на слух / Аудіювання			
	Усно взаємодіє та висловлюється / Говоріння			
	Сприймає письмові тексти / Читання			
	Письмово взаємодіє та висловлюється / Письмо			
	Загальна оцінка результатів навчання**			
Зарубіжна література	Сприймає усну інформацію на слух / Аудіювання			
	Усно взаємодіє та висловлюється / Говоріння			
	Сприймає письмові тексти / Читання			
	Письмово взаємодіє та висловлюється / Письмо			
	Загальна оцінка результатів навчання**			

Учителям, які є учасниками інноваційного освітнього проекту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» і які в 2022-2023 навчальному році викладають предмети мовно-літературної освітньої галузі в 6 класі НУШ, були запропоновані такі групи результатів навчання (Лист Міністерства освіти і науки України від 21.10.2022 №1/12394-22 «Щодо практичного використання методичних рекомендацій») [6]:

1. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях / *Усна взаємодія*.

2. Сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду / *Робота з текстом*.

3. Висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови / *Письмова взаємодія*.

4. Дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу / *Дослідження мовлення*.

Наводимо приклад Свідоцтва досягнень для учнів 6 класу.

Характеристика результатів навчальної діяльності

Навчальний предмет / інтегрований курс	Результати навчання	Рівень досягнення результатів навчання		
		I семестр	II семестр	Рік
Українська мова	Усна взаємодія			
	Робота з текстом			
	Письмова взаємодія			
	Дослідження мовлення			
	Загальна оцінка результатів навчання**			
Українська література	Усна взаємодія			
	Робота з текстом			
	Письмова взаємодія			
	Дослідження мовлення			
	Загальна оцінка результатів навчання**			
Зарубіжна література	Усна взаємодія			
	Робота з текстом			
	Письмова взаємодія			
	Дослідження мовлення			
	Загальна оцінка результатів навчання**			
Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)	Усна взаємодія			
	Робота з текстом			
	Письмова взаємодія			
	Дослідження мовлення			
	Загальна оцінка результатів навчання**			

Якщо рівень результатів навчання учня / учениці визначити неможливо з якихось причин, у класному журналі та свідоцтві досягнень роблять запис «не атестований(а) (н/а)».

Річне оцінювання здійснюється на підставі загальної оцінки результатів навчання за I та II семестри. Графа «Характеристика навчальної діяльності» у Свідоцтві досягнень учня/учениці сформована відповідно до переліку наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти та заповнюється класним керівником за результатами спостережень, проведених спільно з вчителями-предметниками, які працюють із класом. Спостереження проводяться впродовж року за планом, визначеним закладом освіти.

Семестрове та (річне) оцінювання результатів навчання здійснюють за 12-бальною системою (шкалою), а його результати позначають цифрами від 1 до 12. Фіксація записів груп результатів навчання, тематичного та семестрового оцінювання проводиться в окремій колонці без дати.

Пропонуємо зразок заповнення лівої сторінки журналу.

№ з/п	Прізвище, ім'я учня/учениці	20/12	23/12	27/12	Зошит	Тематична	Усна взаємодія	Робота з текстом	Письмова взаємодія	Дослідження мовлення	I семестр	Скоригована
1	Учень 1											
2	Учень 2											
3	Учень 3											
4	...											

Якщо в правій частині журналу вчитель розписує групи результатів навчання (після останньої теми в семестрі), наприклад,

№ з/п	Дата	Зміст уроку	Домашнє завдання
63.	14/12	Тема уроку. Діагностична робота за темою «Іменник»	
64.	19/12	Тема уроку. Аналіз діагностичної роботи	
65.	21/12	Тема уроку. Діагностична робота. Есе	
66.	26/12	Повторення та узагальнення вивченого	
		1. Усна взаємодія	
		2. Робота з текстом	
		3. Письмова взаємодія	
		4. Дослідження мовлення	

тоді в лівій частині можливий варіант записування лише цифрами (відповідно до текстового наповнення).

№ з/п	Прізвище, ім'я учня/учениці	20 / 12	23 / 12	27 / 12	Зошит	Тематична	1	2	3	4	I семестр	Скоригована
1	Учень 1											
2	Учень 2											
3	Учень 3											
4	...											

Зазначимо, що проводити контроль усіх груп результатів навчання з української мови, української літератури, зарубіжної літератури, інтегрованого курсу в кінці семестру не обов'язково – це може бути накопичувальна оцінка з урахуванням виконаних протягом семестру робіт, динаміки роботи учня / учениці тощо. Спосіб проведення контролю вчитель обирає самостійно.

Популярні питання, які виникають в учителів мовно-літературної освітньої галузі (прокоментуємо)

➤ Як оцінювати, щоб не нашкодити, а навпаки – мотивувати?

Оцінювання – це не вердикт. Відповідно до нової філософії оцінювання воно постійне, покликане навчати: педагогові варто проаналізувати інформацію на основі побаченого й почутого в результаті педагогічного спостереження й справедливо оцінити уміння учнів застосовувати здобуті знання, рівень сформованості наскрізних умінь й цінностей. Тому, відстежуючи поступ дитини, ідентифікуючи недоліки, учитель не занижує оцінку, а навпаки – підтримує, мотивує й виводить на кращий результат.

➤ **Проблема наступності під час оцінювання.**

Наступність в освіті необхідна для створення єдиного освітнього процесу, що допомагає досягти цілісного розвитку особистості. Тому педагогові, який викладає в 5 класі НУШ, варто врахувати модель оцінювання, якою послуговувався вчитель початкових класів. Під час опрацювання *Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів*, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 року № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5 – 6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» (URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86195/), корисним буде проаналізувати *Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 1 – 4 класів закладів загальної середньої освіти*. (Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 року № 813 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 1 – 4 класів закладів загальної середньої освіти» (URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-ocinyuvannya-rezultativ-navchannya-uchniv-1-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>)).

➤ **Як часто слід проводити оцінювання?**

У контексті компетентнісного підходу формувальне оцінювання відбувається постійно, на кожному уроці і під час позаурочної навчальної діяльності (проектна діяльність, виконання домашнього завдання) у різних формах (оцінювання вчителем, взаємооцінювання, самооцінювання). Формувальне оцінювання відбиває реальний навчальний досвід здобувача освіти, який можна фіксувати через спостереження, приклади учнівських робіт, портфоліо. Підсумкове оцінювання здійснюється періодично. У Методичних рекомендаціях щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти [8], запропоновано здійснювати *тематичне, семестрове і річне підсумкове оцінювання*.

➤ **За якою шкалою потрібно здійснювати оцінювання навчальних досягнень учнів?**

Наводимо відповідь експертів освітніх реформ.

Під час формувального оцінювання можна застосовувати різні шкали:

- дворівнева словесна: Так/Ні;
- трирівнева словесна: Важко/Складно визначитися/Легко;
- чотирирівнева словесна: Ніколи/Рідко/Майже завжди/Завжди;
- 5-, 10-, 12-бальна шкала.

Якщо рівневі словесні шкали в назві рівнів пропонують критерії їх визначення, то застосування бальної шкали потребує додаткового тлумачення критеріїв для встановлення кількості балів.

Під час підсумкового оцінювання використовується:

- чотирирівнева шкала: початковий рівень/середній рівень/достатній рівень/високий рівень;
- дванадцятибальна шкала.

Навчальний заклад може використовувати в підсумковому оцінюванні власну шкалу, але для річного оцінювання має переводити її у 12-бальну.

➤ **Які рішення щодо оцінювання може ухвалити заклад освіти?**

Акцентуємо увагу, що заклади освіти мають право на свободу вибору форм, змісту та способів оцінювання за рішенням педагогічної ради [8]:

- Заклади освіти мають право на свободу вибору форм, змісту та способів оцінювання за рішенням педагогічної ради.

- За вибором закладу оцінювання може здійснюватися за системою, визначеною законодавством, або за власною шкалою. Якщо школа використовує власну шкалу, то має визначити правила переведення загальної оцінки результатів навчання семестрового та річного оцінювання до системи, визначеної законодавством, для виставлення у свідоцтві досягнень.
- За рішенням педагогічної ради (за потреби) заклад освіти може визначити адаптаційний період, упродовж якого не здійснюється поточне і тематичне оцінювання.
- Педагогічні колективи можуть виробляти власні способи спостереження за розвитком наскрізних умінь і застосовувати також вербальні характеристики замість позначки у свідоцтві досягнень.

Отже, особливістю оцінювання навчальних досягнень з української мови і літератури, зарубіжної літератури, інтегрованого курсу в умовах Нової української школи є рівноправна взаємодія учасників освітнього процесу, спрямована на формування суб'єктної позиції здобувача освіти через активне залучення його до самооцінювання, взаємооцінювання і прийняття рішень щодо подальшої навчальної діяльності й розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
2. Дорожня карта вчителя мовно-літературної галузі: інструментарії оцінювання (для 5 та 6–11 класів закладів загальної середньої освіти) / Т. Гнаткович, О. Котусенко, О. Опачко. URL: <https://docs.google.com/document/d/1Kvg2QwIDHAaES1OISMBPaavZJdCQa-j/edit>
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/metodichni-rekomendaciyi>
5. Концепція Нової української школи. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець та ін. За заг. ред. М. Грищенко. 2016. URL: <http://www.oblosvita.mk.ua/attachments/article/3935/>
6. Лист Міністерства освіти і науки України від 21.10.2022 №1/12394-22 «Щодо практичного використання методичних рекомендацій». URL: https://znayshov.com/News/Details/metodychni_rekomendatsii_mon_ukrainy_shchodo_osoblyv_oste_i_orhanizatsii_osvitnoho_protseesu_v_adaptyvnomu_tsykli_u_6_klasakh_nush
7. Модельні навчальні програми мовно-літературної освітньої галузі. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/movno-literaturna-osvitnia-haluz/>
8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 року № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5 – 6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86195/
9. НУШ: перехід на наступний рівень : методичні рекомендації / за заг. редакцією Заліського А.А. URL: <https://drive.google.com/file/d/1yvS0Ywuoc3v3x-2eBYaJ-EC7KLjO87j/view>